

ANTON PAVLOVIČ ČECHOV

VIŠŇOVÝ SAD

CHARAKTERISTIKA UMĚLECKÉHO TEXTU

- LOPACHIN: Nezlobte se na mě, panstvo, ale tak lehkomyslný lidi, jako jste vy, tak nepraktický, tak podivný, jsem v životě neviděl. Říkám vám to přece jasně, vaše panství se prodá na dluhy, a vy to pořád ne a ne pochopit.
- RANĚVSKÁ: A co máme dělat? Tak poraděte!
- LOPACHIN: Říkám vám to dnes a denně. Dnes a denně vám opakuju jedno a totéž. Višňovej sad a celej pozemek se musí pronajmout na chaty, a musí se to udělat hned, co nejdřív – dražba je za dveřma... Pochopete to! Když se s konečnou platností rozhodnete pro chaty, dostanete peněz, kolik budete chtít, a máte po starostech.
- RANĚVSKÁ: Chaty a chataři, odpusťte, ale to zní tak banálně.
- GAJEV: Naprosto s tebou souhlasím.
- LOPACHIN: Já se buď rozbrečím, nebo začnu řvát, nebo to se mnou sekne. Já už nemůžu. Zničili jste mě. (*Gajevovi*) Vy jste bačkora!
- GAJEV: Co to?
- LOPACHIN: Bačkora! (*Chce odejít.*)
- RANĚVSKÁ: (*polekaně*) Ne, nechoděte pryč, zůstaňte tu, příteli. Prosím vás. Snad něco vymyslíme.

(ČECHOV, Anton Pavlovič. *Višňový sad*. Praha: Dilia, 2000. Překlad Leoš Suchářípa.)

Analýza uměleckého textu

- **zasazení výňatku do kontextu díla**

Úryvek je z druhého dějství; Lopachin se snaží přesvědčit majitele panství, aby pozemek pronajali chatařům.

První dějství

Hraběnka Raněvská a její sedmnáctiletá dcera Aňa se po pěti letech vrátily z Paříže do Ruska na své panství. Zde žije Raněvské adoptivní dcera Varja, která je zde v noci vítá. Zatímco Raněvská jásá, že je zase doma, podnikatel Lopachin ji seznamuje se situací – je potřeba splatit dluhy a on navrhuje, aby Raněvská pronajala višňový sad na parcely chatařům, od kterých by získala peníze, a splatila tak své dluhy. Raněvská oponuje, ale Lopachin tvrdí, že jiné východisko není. V srpnu má být dražba, v níž by dům i sad propadl. Poté Lopachin odjíždí na tři týdny. Hraběnčin bratr Gajev slibuje, že se pokusí dům i sad zachránit.

Druhé dějství

Lopachin v sadu naléhá na Gajeva a hraběnku Raněvskou, aby se vyjádřili, jestli pronajmou své pozemky. Gajev i Raněvská neustále stáčejí řeč jinam. Raněvská Lopachinovi říká, že by potřeboval manželku, nejlépe její Varju. Společnost se baví o různých tématech, až tu nakonec zůstanou jen Aňa a student Trofimov.

Třetí dějství

Je srpen, v salóně hraje orchestr a vchází páry složené z vystupujících postav; Raněvská tvoří pár s Trofimovem. Guvernantka Charlotta baví ostatní kouzelnickými triky. Raněvská řeší, jak asi dopadla dražba a zda někdo kupil její panství. Z města se vrací Lopachin a Gajev. Panství v dražbě získal Lopachin a hned hlásí, že višňě pokácí a pozemky pronajme chatařům. Raněvská pláče.

Čtvrté dějství

Panství je vyklichené, v sadu už se kácí višně a hraběnka Raněvská se loučí. Starého Firse prý odvezli do nemocnice. Lopachin nabízí půjčku Trofimovi, ale ten ji odmítá. Duňaša si zoufá, že její milý Jaša odjede zpátky do Paříže. Všichni se shodují, že se jim po prodeji panství ulevilo. Raněvská by ještě ráda zařídila, aby Lopachin požádal Varju o ruku, ten se k tomu však nemá. Raněvská a její bratr Gajev se naposledy loučí s domem a všichni odcházejí. Jako poslední se na scéně zjeví Firs, zapomněli ho tu. Ze sadu se ozývá kácení stromů.

- **téma a motiv**

téma: prodej panství s višňovým sadem

motivy: panstvo, panství, chataři, dluhy, višňový sad

- **časoprostor**

prostor: panství Ljubov Raněvské, višňový sad

čas: květen až srpen

- **kompoziční výstavba**

Hra je rozdělena do 4 dějství.

- **literární forma, druh a žánr**

drama, drama, komedie

- **vypravěč**

Vypravěč se v dramatu neprojevuje.

- **postava**

hraběnka Raněvská – trpí ztrátou syna (utonul) a manžela (alkoholik, zanechala ho v Paříži), rozhazovačná

Gajev – hraběnčin bratr, je sestře oporou

Aňa – naivní, šestnáctiletá hraběnčina dcera

Varja – hraběnčina adoptivní dcera

Lopachin – prostý člověk, nemá školy, tvrdě pracuje a vydělává hodně peněz

Trofimov – věčný student, vzdělaný filozof, který ale není schopen studia dokončit, Lopachin si z něj utahuje

Firs – velmi starý sloužící, pamatuje zrušení nevolnictví, rodině je naprosto oddaný

Duňaša – panská, pomýšlí na manželství s Lopachinem

- **vyprávěcí způsoby**

přímá řeč: Lopachin, Raněvská, Gajev

+ scénické poznámky

- **typy promluv**

dialog (polylog) Lopachina, Raněvské a Gajeva

- **jazykové prostředky a jejich funkce ve výňatku**

oslovení *panstvo; příteli*

nespisovné tvary slov *lehkomyslný lid; nepraktický; podivný; višňovej; celej; za dveřma*

věta rozkazovací *Tak poraďte!*

epizeuxis *Říkám vám to dnes a denně. Dnes a denně vám opakuju jedno a totéž.*

nedořečenost *dražba je za dveřma...*

frazém *a máte po starostech; to se mnou sekne; já už nemůžu*
nadávka *Vy jste bačkora!*

• **tropy a figury a jejich funkce ve výňatku**

přirovnání *tak lehkomyslný lidí, jako jste vy, tak nepraktický, tak podivný*
hyperbola *jsem v životě neviděl; Říkám vám to dnes a denně;*
paronomázie *chaty a chataři*
řečnická otázka *Co to?*

Literárněhistorický kontext

- **kontext autorovy tvorby**

2. polovina 19. století a počátek 20. století

Anton Pavlovič Čechov (1860–1904)

- Rus
- prozaik a dramatik
- vystudovaný lékař, praxi vykonával jen krátce
- jeho manželka byla slavná herečka (Olga Knipperová)
- od mládí měl tuberkulózu, závěr života trávil na Krymu kvůli lepšímu ovzduší
- zemřel v německých lázních

- mistr humoristických povídek

- celkem napsal několik set povídek a novel
- typický je dramatický spád a psychologie postav

Chameleon, Smrt úředníka, Tlustý a hubený, Štába Prišibejev – první publikované povídky

Step, Nudná historie, Souboj, Pavilon č. 6 – vyzrálejší novely

Neposeda, Dům s mansardou, Anna na krku, Dáma s psíčkem – novely s ženskými hrdinkami
dramata:

Labutí píseň, Medvěd, Námluvy, Jubileum – jednoaktovky

Racek, Strýček Váňa, Tři sestry, Višňový sad – vrchol jeho tvorby, hry vzniklé na přelomu století

- tzv. lyrické komedie, hledání smyslu života, rozpor mezi realitou a sny
- těmito hrami ovlivnil moderní světové drama

- **literární / obecně kulturní kontext**

Realismus

- za jeho tvůrce je považován Émile Zola
- další představitelé: Guy de Maupassant, Gustave Flaubert, Alphonse Daudet
- hrdinové z okraje společnosti, týrané ženy a děti, opilci
- děj často končí špatně
- spisovatele láká pesimismus – lidská bída, smrt, stáří, drastické a odpuzující scény
- původní filozofický význam slova naturalista odkazoval k inspiraci empiricky orientovanou přírodotvorbou
- naturalismus souvisí s determinismem – člověk je předurčen prostředím a vrozenými vlastnostmi – dědičnost
- autor nevstupuje ani nezasahuje do děje, nechává vyvíjet události přirozeně
- cílem je obnažit člověka ve fyziologické podstatě, jako bytost se řídí pudy, ne mozkem

Rusko:

Nikolaj Vasiljevič Gogol (1809–1852)

- v Petrohradě pracoval jako úředník a věnoval se historii
 - v té době už slavil první úspěchy, svým nadáním literárně zachytíl to, co prožil a o čem slýchával ve svém rodném kraji
 - odsuzoval společnost složenou z chladných, malicherných, všedních povah. Jeho ideálem byla mravně dokonalá společnost
 - byl to mistr satiry, psal komedie, romány, povídky
 - považován za zakladatele ruského realismu
- tzv. petrohradské povídky – *Podobizna, Bláznovy zápisky, Plášt'*
- cyklus povídek, hrdiny jsou zajímaví lidé z Petrohradu
- román *Mrtvé duše* – první díl plánované trilogie, kritika statkářů

- Čičikov projíždí Ruskem a kupuje „mrtvé duše“ – mrtvé nebo zmizelé, jejich vlastnictví mu pomáhá ke spekulacím
komédie: *Ženitba, Hráči, Revizor*

Fjodor Michajlovič Dostojevskij (1821–1881)
- ruský spisovatel, filozof a předchůdce psychologické prózy
- narozen v Moskvě jako syn lékaře
- vystudoval vojenské technické útočiště
- patřil do skupiny utopického socialisty Michila Vasiljeviče Petrašovského
- za členství byl odsouzen k trestu smrti (těsně před popravou trest změněn na 4 roky v káznici a na nucené práce na Sibiři)
- po návratu měl 2 delší pobyt v západní Evropě
- bojoval za proměnu Ruska (pronásledován carskou policií)
- s bratrem vydávali časopis *Čas*
- zemřel 1881 na plicní krvácení spojené s rozedmou plic a epileptickým záchvatem
díla: *Chudí lidé, Bílé noci, Dvojnící, Zápisky z mrtvého domu, Zločin a trest*

Lev Nikolajevič Tolstoj (1828–1910)
- zřejmě nejslavnější ruský spisovatel, zároveň filozof
- jako dobrovolník na Kavkaz, účastnil se krymské války, po návratu vyučoval děti vojáků
- na konci života se přestěhoval do Moskvy kvůli vzdělání svých dětí
Vojna a mír – čtyřdílná románová historická epopej
- Rusko v první třetině 19. stol., dějiny = souhrn detailů, které nelze postihnout
- více než 250 postav (některé skutečné), založeno na skutečných událostech
Anna Kareninová – osudy desítek postav + vývoj ruské společnosti
- psychologická analýza hlavní hrdinky a obraz Ruska se všemi protiklady
- vdaná Anna navázala vztah s důstojníkem Vronským, vztah k manželovi a synovi řeší sebevraždou – skokem pod vlak

Francie:

Stendhal (1783–1842)
Červený a černý, Armance, Lamiel, Růžová a zelená

Honoré de Balzac (1799–1850)
„literární gigant“ – *Lidská komedie* – cyklus 143 románů, předem promyšlená linie
- nejvýraznější romány: *Otec Goriot, Ztracené iluze, Lesk a bída kurtizán*

Gustav Flaubert (1821–1880)
Paní Bovaryová – hlavní hrdinka Ema Bovaryová → literární typ, žena utíkající od skutečnosti k iluzím
= bovarismus
Citová výchova – podtitul Historie mladého muže, osudy romantika
Bouvard a Pécuchet – nedokončený román, podle něj seriál Byli jednou dva písali

Emile Zola (1840–1902)
- cyklus 20 románů *Les Rougon-Macquart* – 32 hlavních, 1000 vedlejších postav
- romány z cyklu: *Břicho Paříže, Zabiják, Nana*

Anglie:

Charles Dickens (1812–1870)
- ostrá kritika společenských jevů, citová hloubka, láskyplný humor
Kronika Pickwickova klubu – první román, příběhy z cest 4 členů klubu na venkov

Oliver Twist – román se sociálním podtextem, osiřelý chlapec vyrůstá v chudobinci, žije špatně. Utíká do Londýna a stává se členem zločinecké party a brzy je zadržen. Dostává se zpět do zločinecké party.
David Copperfield – román s autobiografickými rysy

Charlotte Brontëová (1816–1855)

Jana Eyrová – oblíbený román, příběh ženy-sirotka

Emily Brontëová (1818–1848)

Na Větrné hůrce – jediný její román, složitý příběh – nalezenec se krutě mstí za své ponížení z mládí

Polsko:

Henryk Sienkiewicz (1846–1916)

- jeden z nejoblíbenějších autorů historické literatury

- získal Nobelovu cenu za literaturu v roce 1905

Ohněm a mečem – románová trilogie ze 17. stol., boj polských šlechticů proti ukrajinským kozákům

Quo vadis – z doby Neronova Říma, pronásledování prvních křesťanů

USA:

Mark Twain – *Dobrodružství Toma Sawyera*

Jack London – *Bílý tesák*

Severská literatura:

Henrik Ibsen – *Nora*

Hans Ch. Andersen – pohádky

České země:

Karel Havlíček Borovský – *Křest sv. Vladimíra, Tyrolské elegie, Král Lávra*

Jan Neruda – *Povídky Malostranské, Písň kosmické*

Karolína Světlá – *Vesnický román, Kříž u potoka*

Svatopluk Čech – *Výlet pana Broučka do Měsíce*

Další údaje o knize:

- **dominantní slohový postup:**

Slohový postup se v dramatu nevyužívá, děj se realizuje pomocí jednání a replik postav.

- **vysvětlení názvu díla:**

Višňový sad – sad je pro hraběnku Raněvskou symbolem domova a rodiny

- **posouzení aktuálnosti díla:**

Zadlužení lidé, kteří si nejsou schopni sami poradit, existují stále.

- **pravděpodobný adresát:**

Milovník Čechovova díla; Čechovovy hry jsou specifické, ne každý přistoupí na jejich poetiku.

- **zařazení knihy do kontextu celého autorova díla:**

Hru Višňový sad napsal Čechov krátce před smrtí v roce 1904, jde o jeho poslední hru.

- **tematicky podobné dílo:**

A. P. Čechov – Tři sestry: podobně lyricky laděné drama

- **porovnání s filmovou verzí nebo dramatizací:**

Hra se hrála např. v Divadle na Vinohradech (r. 2010), hraběnku Raněvskou ztvárnila Dagmar Havlová, jejího bratra Viktor Preiss.